

На новий шлях

I

29-річний (1917—1946) історичний етап, пройдений українським народом основної частини українських земель (УСРСР), пройшов не тільки під знаком тяжких жертв і втрат, а й під знаком велетенських змагань того цілого українського народу на всіх ділянках, в тім числі і на ділянці політичної боротьби — боротьби за свою державну суверенність і незалежність, вислідом якої (боротьби) є і всі ті понесені колосальні жертви.

Цей цілий історичний етап пройшов під знаком політичного виросту українського народу та під знаком наростання потужних, високовишкolenих політично-революційних сил з його надр, що тяжіли до організаційного оформлення, весь час розбивані і тероризовані ворогом.

Ті сили наростали не тільки як антагоністичні супроти здемаскованого "союзника" — імперіалістичної Москви, а, насамперед, як антагоністичні супроти соціально-політичного, антиреволюційного укладу, який не розв'язав всієї проблематики, поставленої на порядок денний історії людства соціально-політичною та національною революцією 1917—1920-х років. І не тільки не розв'язав, а й зрадив їх, потоптавши кличі й гасла тої революції. Сили ці прагли таки ідеального розв'язання цілої тієї проблематики як по лінії національній, так і по лінії соціально-політичній насамперед. Саме тому, що наростали ті сили з верств українського селянства, робітництва та трудової робітничо-селянської інтелігенції, конденсуючи в собі волю і прагнення тих верств, тобто волю і прагнення цілого народу, бо поза ними ніяких інших соціальних груп український народ на цім відтинку своєї історії не мав і не має.

До речі, мало обізнані з тією дійсністю представники наших "кресів" часто роблять великий блуд. Звикши все, крім себе, скидати з рахунку, звикши Україну розглядати з масштабів свого запічка, а українську історичну боротьбу і революцію з масштабів і позему своєї політичної групи, поза якою вони нічого не бачать і не розуміють, на таке твердження, як наведене вище, відповідають іронічно: "Та де ж вони, ті сили!? Та ж не було жодної політичної організації, а значить, і ніякої сили! Не тільки такої, як от ми, а ніякої"!

Чи треба підкреслювати наївність і печальну глупість таких тверджень? Якби справді було так, то над українською справою треба б поставити хрест. Цебто над цілим сорокап'ятимільйонним народом, бо, скажімо, десь з самої Личаківської вулиці і кадрами тої вулиці української революції не зробиш і української історичної справи не розв'яжеш. Але так не є.

Говорячи про революційні політичні сили України, ми говоримо про речі реальні. Про реальність їх можна судити з масштабів і динаміки більшовицького терору супроти них протягом десятиліть. І все ж неспроможний він їх остаточно розгромити і винищити, а тим більше, неспроможний припинити чи унеможливити їхньої виникнення з причин ідейно-політичної їх революційності та незнищенності.

Це ті самі сили, які більшовизм устами Сталіна охрестив одним компрометуючим їхньої у тій дійсності загальником: "місний українській націоналізм", вбачаючи в ньому "наибольшую опасность".

До речі, охрещуючи усі ті сили "націоналізмом" і вбачаючи в них "наибольшую опасность", ворог називав їх так не тому, що хотів точно їх охарактеризувати як "націоналістичні" сили в розумінні декого (це, щоб не робили наші "націоналісти" шкідливих ілюзій для себе); ні, називав він їх так для того, щоб якнайдужче скомпрометувати, зумисне звужуючи їхню ідейно-політичну суть, замазуючи більш страшне для себе їхнє політичне обличчя; це сили, які далеко небезпечніші ідейно-політично, аніж націоналізм, скажімо, донцовського типу, бо такий націоналізм в

силу низки причин не міг мати впливу на українські робітничо-селянські маси, а тим більше на маси інших народів, в тім числі і на російський народ, і не міг змикатися з іншими революційними протибільшовицькими силами в ССРСР, як змикалися сили, про які ми говоримо, — змикалися ідейно, подекуди й організаційно.

Націоналізм такого типу мобілізуючої сили в тих умовах не мав і не міг мати, бо відстав від дійсності приблизно на півстоліття і був безпорадний в політичному відношенні та наївний, не являючи тому реальної загрози.

А от ті сили, що вирости з конкретної дійсності, проходячи школу в тій дійсності, як прогресивне явище, як антагоніст і могильник існуючої системи, тою ж системою зумовлений, породжений і вишколений, — ці сили були страшні. Небезпека їх, сила їх була прямо пропорційна силі терору і провокацій, застосованих в боротьбі з ними.

Наростання революційних українських національних (не плутати з "націоналістичними" в тому розумінні слова, як його звикли тут трактувати) сил ішло не по лінії реставрації й гальванізації бувших політичних партій, що не витримали іспиту, не по лінії руху назад, а по лінії руху вперед. По новій лінії, бо історія і життя не йде назад, а йде вперед.

Скажемо грубо, для прикладу: в національному питанні ішлося вже не про боротьбу за державу, а про перетворення існуючої держави в більш досконалу форму, про відчахнення її від РСФСР і цілковите унезалежнення її (скажімо, гасло шумськізму-хвильовізму: "Геть від задрипанки — Москви!" мало на увазі відрив від Москви України-УСРСР як цілого окремого державного організму).

В соціальному плані йшлося не про поворот назад до капіталізму, а про курс вперед, до справжньої і повної реалізації отих, в революції заявлених і виборених народом, прав на землю, на засоби виробництва,

заводи тощо, тобто до найпрогресивнішої форми розв'язання соціальної проблематики.

В політичному плані йшлося про нову реалізацію принципів народовладдя, демократії і політичної свободи, за яку народ — робітництво і селянство України — боровся в революцію і сплатив за це велику ціну своєю кров'ю.

Ось схематично ті загальні риси, властиві для українського політичного руху і мислення в цілому, для всіх сил. Тут вони сходились всі, попри різність в деталях.

Процес назрівання цих сил, хоч і в меншій мірі, йшов одночасно і на інших українських землях, помимо локального націоналістичного руху, становлячи тут окреме, відмінне ідейно-політичне розгалуження, так само не оформлене як слід організаційно, але міцніше і більш дозріле політично, виходячи корінням часто з того ж націоналістичного руху і переростаючи його та змикаючись по ідейній лінії з революційними силами підрадянської України (Мітрінга. Українська народно-Демократична партія, Українська народно-революційна армія). Ці елементи, ідучи шляхом шукань правильної лінії, поступово дозріли до розуміння епохи і завжди революційного українського руху в цілому в цій епосі.

Отже, процес назрівання ішов по лінії руху вперед. Першою передумовою того визнавалося всіма відчахнення України-УСРСР від Москви, на чому сходилися всі — і українські безпартійні "шкідники" та "вороги народу", і українські комуністи — Хвильові, Шумські, Скрипники, Волобуєви і т. д., ім'я же їм — легіон.

Не важно, чи були ті сили організовані в політичні партії та ордени, чи ні, не про те ходить. Ходить про те, що вони були і діяли, навіть не будши організовані в партії з причин виключних, об'єктивних. Ці причини об'єктивні становили ту особливу прикмету, яка тяжіла над українським

життям у формі безперервного і страшного терору. Одначе навіть при таких умовах потенціальні революційні сили шукали виходу в дії. Це свідчить про рівень наснаги тих сил.

Кількісно — ті всі політичні кадри становили і становлять і тепер велетенський політичний актив, вишколений в першокласній політичній школі, актив, який навіть не маючи змоги прибрати організаційних форм зовнішніх, все ж є організований внутрішньо своєю революційною та протибільшовицькою (протимосковською, протиімперіалістичною) суттю, що проходила навіть через основні кадри КП(б)У (а особливо тепер), актив, здібний в любий момент і в дуже короткий час набрати залізних організаційних форм. Це найліпше розуміли весь час більшовики, жививши всіх профілактичних заходів убезпечення від цього.

Цей політичний актив, ці політичні революційні кадри, багато— і багатотисячні, як політична (хоч і розпорошена ніби, але вона мусить бути і буде з'єднана) еліта багатомільйонної України, і є та вирішальна сила, якій належатиме перше і вирішальне слово в ближчому часі іменем мільйонів, які вони репрезентують.

Спроби організації тих сил відбувалися перманентно при всіх тих умовах в процесі боротьби і в процесі їх наростання. Такі спроби були досить конкретні, починаючи від організованої і широко розгалуженої опозиції в КП(б)У, що охоплювала собою ЦК, низку провідних наркоматів і цілий державний апарат, аж до УВО (Українська Військова Округа) включно, через СБУ, СУМ, Партизанський союз тощо і аж до низки невідомих, задушених в льохах НКВД більших і менших груп, зародків політичних партій. Не кажучи вже про ряд "неполітичних", офіційно допущених організацій під різними марками, як-то: Вапліте, "Ланка", Пролітфронт, що хоч і не були політичними організаціями назовні, але були ними зсередини.

Але останні і їм подібні форми — то були паліативи. Та й вони терпіли розгром. Ще більше були громлені всякі спроби політичної організації.

В умовах виключного терору не могла зміцніти і розростись жодна політична організація. Тим більше не могла зміцніти і вирости політична партія. При всій потребі в ній і при всіх намаганнях її створити.

Більшовизм знає, що значить революційна партія для України, створена з тих політичних, революційних кадрів, що зросли й вигартувалися в тій дійсності, що пройшли ідеальний вишкіл в його школі і що репрезентували б собою революційний український народ, як його авангард. (Не здають з цього справи тільки деякі наші "політики", але то не має ніякої ваги, як не матиме жодного впливу на хід подій). Через це, здаючи собі з цього справу, більшовизм не жалів засобів і не спинявся ні перед чим в веденні "профілактики".

Однак, незважаючи ні на що, він не зняв і не зніме цього питання з порядку денного, з історичного порядку денного.

Як не зняв і не зніме з історичного порядку денного прихід до слова цілого українського народу і його революційних політичних резервів, що прийдуть, нарешті, до належного організаційного оформлення, до політичного вивершення — до своєї керуючої політичної партії. Партії, яка буде не тільки гідним політичним "партнером" цілій ВКП(б), а й перевищуватиме її, бо перевищуватиме її ідейно-політично, як завжди буває з політичною силою, що приходить як могильник реакції і контрреволюції.

II

Не зняв цього питання з порядку денного й розгром України гітлерівськими ордами, не зняв цього питання прихід фашизму у всіх його відтінках.

Фашизм тими ж середниками, що й більшовизм, загальмував сили української революції і революції в цілім СССР. Революційні сили, що психологічно були приготовані вже до спонтанного розгорнення, в

основній своїй частині мусили були повернути руля і стати до бою з фашизмом, вибравши з двох зол менше.

Мудрагелі кажуть: "А чого ж ті всі кадри не пішли в ліс — битися на два фронти"!?

А того, що рівень політичного розвитку на тій Україні давно вийшов із стадії політичного примітивізму. Епоха "Крутів" та "Холодних Ярів", "Базарів" давно пройшла там. При всіх природних здібностях до героїзму і самопожертви і готовності до них (що в цій війні в боях з фашизмом засвідчено якнайкрасномовніше!) на Сході за цю чверть століття виробилася ще одна риса, а саме: уміння мислити політично і тверезо, зважувати сили і можливості, і правильно оцінювати дійсність та перспективи.

Відрух 1941 року, який засвідчив, що собою в дійсності являє український народ в тій УССР під ідейно-політичним оглядом, після швидкого зорієнтування в справжніх намірах фашизму був негайно ж і правильно скорегований. Хоч це в цілому обійшлося в колосальну кількість жертв.

В тій ситуації було ясно, що третя сила, яка виступить набагато слабше від кожної з колосальних потуг і вклиниться межі ними, як межі жорна, буде неминуче розмелена на порох. Коли ж це не є досягнення мети.

Тактично до вибору в тій ситуації була лише одна можливість вирятуватися від остаточної ліквідації взагалі — це бити Гітлера, бити фашизм. Справа боротьби за державну суверенність і незалежність, яка не могла бути підтримана ніким в тім побоїщі — ані зовнішнім втручанням, ані революцією в СРСР (що в тій ситуації була виключена агресією найреакційнішого фашизму), відсувалася ходом подій до більш слушної ситуації, до створення якої було треба ще змагати.

Ось чому ті сили не пішли в ліс робити "Крути" й "Холодні Яри".

Але якщо "ходить о стислість", так вони таки пішли, але бити Гітлера, пішли бити фашизм.

Мудрагелі знову скажуть: "Значить, то не були українські патріоти, не були українські революційні кадри, а всього лише збільшовичені малороси"!

Ми б не хотіли, щоб Сталін читав те, що ми на те відповімо (хоч він це знає й сам, не в приклад нашим мудрагелям!), але мусимо сказати: ні, то таки були українські патріоти і в кожному разі не збільшовичені українські маси, і політичний актив з ними, бо то були ті самі, що в 1941 році рішуче повернули були зброю проти більшовиків, та швидко зорієнтувалися (після страшного досвіду), як стоять справи з тим "визволенням", з тою "новою Європою" і з "самостійною Україною в ній", швидко зорієнтувалися в тім, кого треба бити в першу чергу.

Отже, фашизм, діючи на спілку з більшовизмом проти українського народу, приніс лише спустошення.

В цей час український Схід зустрівся з українським політичним Заходом в тій формі, як його зарепрезентував "націоналізм" західної школи, будемо говорити прямо — в тій формі, як його зарепрезентувала ОУН як локальна (не територіальна, а, насамперед, ідейно-політична) сила. Враження було не на користь останнього. Сили, що прийшли з Заходу, мавши величезний плюс — високий рівень патріотизму, жертвності та дисциплінованості, були озброєні фальшивою і наскрізь реакційною ідеологією сумнівної вартості і чужого походження, яка плюси зводила нанівець. Політичний рівень тих людей був зовсім не відповідний до східноукраїнських умов і вимог. Страшний брак обізнаності зі Сходом поглиблював прірву. Причому не було бажання нічому вчитися, бо люди сліпо йшли за нежиттєвими догмами. Ці люди потрапили в зовсім інший світ. Ті два світи настільки виявилися

відмінними, що було ясно для кожного, хто мав голову: справа боротьби українського народу в його цілості за свою свободу і за своє майбутнє — то є рух зовсім по іншій ідейно-політичній лінії, то є справа, яку мають очолювати справжні сили української революції з обох берегів Збруча, сперті, насамперед, на досвід багатомільйонного народу підрадянської України та на його інтереси зорієнтовані. Всі інші локальні сили мусять бути підпорядковані першим.

Таким чином, питання організації прогресивних сил революції не тільки не знімалося з порядку денного, а навпаки — вставало ще з більшою гостротою. Було ясно, вони і лише вони в цілості мусять забрати голос як провідна сила.

Перебіг воєнних подій, що закінчився розгромом фашизму і короткою передишкою перед новим, вирішальним туром цієї світової війни, призвів до того, що значна частина українського політичного активу з підрадянської України опинилася на еміграції, поза засягом всеподавляючого терору. І ось тут вони, нарешті, мають змогу і повинні здійснити те, чого не давалося зробити за всі роки радянського режиму і за роки війни. Ці умови, яких той актив ніколи не мав, мають бути спішно і максимально використані. Пам'ятаючи, що очі тих, що там, обернені сюди з надією, що тут буде довершене те, чого не давалося зробити там протягом десятиліть, хоч і сплачувалося великі жертви.

III

Криза, в якій опинилися всі існуючі досі політичні угруповання, не має перспективи і шансів розв'язатися в спосіб створення належної політичної керуючої формації всеукраїнського значення і сили. З причин хоч би тих, що локальні організаційно, а ще більше локальні ідейно-політично, політичні ці угруповання до того не надаються в своїй основі. А відтак вони лише заморожують велику кількість надзвичайно цінних резервів, що тим самим вибувають з активного балансу (між іншим, маючи деякі шанси перейти в активний баланс контрреволюції), в той час, як мусять бути належно використані, активно урухомлені в площині

справді історичного чину. Вийти ж на цю площину всі угруповання так, як вони є (якими вони лишилися відучора), не мають шансів, не мають політичних перспектив.

Всі вони в цілому, навіть ті, що пробують впливати на поверхню з небуття порядком гальванізації, впорскування "демократичних" заштриків, надаються лише для того, щоб з їхніх ліпших кадрів формувати нові і єдино доцільні політичні формації високого рівня, яких досі не було, зливши їх з передовими силами, про які говорилося, в політичну партію всеукраїнського типу. В партію, сперту на най-поступовішу і справді революційну, викінчену доктрину, озброєну досконалою революційною теорією і стратегією відповідно до умов і завдань цілого українського визвольного руху там, на Сході Європи.

Зрештою, всі ці угруповання можуть існувати, але мусять числитися з тим фактом, що Україна потребує іншої політичної організації. Українська боротьба й українська революція її потребує. Мусять числитися з тим фактом, що сили сучасної східної України і співзвучні їм сили всіх інших земель, сперті на вирішальні маси українського трудового народу всіх земель, змикаючись з тими силами, що по той бік демаркаційної лінії, і діючи в єдиному з ними плані як продовження і оформлення всього попереднього процесу, забирають слово, прагнучи до належного політичного організаційного оформлення.

Ім'я тому оформленню — політична партія високого політичного рівня і всеукраїнського характеру.

IV

Продовжуючи процес багаторічної боротьби і використовуючи належно вперше дану сприятливу ситуацію, нині й відбувається рух в плані творення такої пробоевої політичної партії з передових політичних кадрів всіх наших земель. Партії, що, як було сказано, була б озброєна досконалою революційною теорією, основою на досвіді цілого

українського народу та й цілої низки народів ССРСР, і сперта на їх прагнення. Коротше — партії, яка б відповідала історичним завданням там, на цілій Україні, сьогодні і завтра. Партії, яка б була справді прогресивною революційною силою в ідеології, програмі, стратегії та кадрах якої були б закладені гарантії успіху української визвольної боротьби й державного будівництва.

Оцінюючи зовнішню політичну ситуацію, перспективи і всі додатні та від'ємні передумови та всі українські потенціальні сили і числячись з можливим зовнішнім втручанням у справу розгрому більшовизму і навіть в справу створення Української "незалежної" держави, ми, однак, на те не числимо. Через це й ставимо "незалежної" в лапки.

Ми числимо, насамперед, на сили української визвольної революції. На безоглядну і достойну боротьбу за справжню незалежність та таку устурєву форму, яка українському народові потрібна як вияв і гарантія його справжньої соціально-політичної та національної свободи й незалежності. А також на сили протибільшовицької революції в цілім ССРСР, які єдино лише й покликані розгромити більшовизм остаточно, навіть при умові зовнішнього втручання і розгрому більшовизму фізично, скажімо, через атомну бомбу. Остання все ж не спроможна буде розгромити більшовизм ідейно-політично — це зможе доконати по-справжньому і ґрунтовно лише революція. На сили тої революції ми числимо, активізувати і організувати які вважаємо за одне з основних завдань української політичної акції. Однаково, чи за умов "миру", чи за умов війни. Бо тільки завдяки їм можуть бути створені справжні передумови для виборення Україною свободи і незалежності.

Це перше. І друге. Ми ставимо завданням організацію всіх потенціальних сил українського народу в єдиний революційний фронт, зорієнтований на більшість — на трудовий український народ в особі робітничо-селянських мас. Бо розв'язати питання української державної незалежності і одстояти її зможуть тільки вони, керовані їхнім політичним проводом. Їхнім — цебто не тільки їхнім речником, а їхнім плоть від плоті і кров від крові. Пам'ятаючи, що український трудовий народ вповні дозрів

для того, щоб видати (бо й видав) свої політично довершені кадри і вести боротьбу своїм іменем.

Третє. Ідейно-політично ми спираємось на соціально-політичну доктрину насамперед як основну рушійну підойму революції в ССРСР. І на національно-визвольну доктрину як на другу підойму тої революції, але яка без першої в тих умовах не діє сама по собі.

Четверте. Ми змагаємо до знесення більшовизму як системи соціально-політичного поневолення, а відтак і поневолення національного; до знесення цієї системи революційним шляхом, насамперед, протиставляючи прогресивну концепцію переустрою на сході Європи — в тюрмі народів ССРСР, в основу якої (концепції) покладено суверенність всіх націй, державну незалежність, справжній демократизм, справедливе унормування соціальних відносин, народоправство, дружнє співжиття свободних націй, не зв'язаних жодним імперіальним режимом, а лише зв'язаних добросусідськими договорами про культурну та економічну співпрацю.

П'яте. Ми змагаємо до радикального унезалежнення України від Росії. На данім етапі ми змагаємо до радикального відчахнення УССР від ССРСР, повного унезалежнення її і соціально-політичної її перебудови в передову прогресивну форму сучасної національної держави, відповідно до існуючих, створених там передумов.

І шосте. Ми спираємось на революційну політичну концепцію, закорінену в достатніх внутрішніх і зовнішніх умовах.

V

Нарешті, про наше ставлення до всіх українських політичних угруповань. Ми виключаємо будь-яке взаєможертя і взаємопоборювання. Справа життєвості чи нежиттєвості першого-ліпшого з тих угруповань

зрештою мусить бути дана на історичний іспит, як і справа його доцільності чи недоцільності.

Спроби взаємопоборювання ми посуджуємо і будемо посуджувати, викорінюючи з практики будь-які терористичні та провокаційні потягнення з українського політичного фронту.

Прагнучи всі до однієї мети, всі угруповання, якщо вони не хочуть співдіяти з ворогом, тобто з більшовизмом, мусять стати на шлях взаємотолерантності і співпраці.

Якщо ж хто не вважатиме це за обов'язкове для себе і йтиме таки шляхом фізичного поборювання своїх "супротивників", керований ганебними кар'єристськими устремліннями, вдаючись до методів провокації і терору, то тим очевидно він себе сам залучить до активного, ворожого українській справі, тобто до більшовицького фронту. А згідно з цим і нестиме всю відповідальність.

Проводячи наступ на ідейно-політичному фронті проти більшовизму, ми одночасно ставимо собі за завдання остаточне викристалізування нашої революційної ідеології в масі політичного активу, поглядів на всі програмові питання та для розв'язання цілого комплексу пекучих проблем, з українською визвольною боротьбою зв'язаних.

Іван Багряний. "Наша боротьба", ч. 1, 1946 р.